

Vlieren: vertrouwd én verrassend

De vlier is allang niet meer die ietwat saaie vulheester die veel mensen kennen van wegbermen en bosranden. In het verleden werden verschillende cultivars benaamd, maar de laatste decennia lijkt er een opleving te zijn in de populariteit van *Sambucus*. En dan zijn er ook nog de natuurlijke soorten.

Auteur: Ronald Houtman

Ronald Houtman

De vlier is een overbekende heester, niet in de laatste plaats omdat er drie soorten inheems zijn in ons land: *Sambucus ebulus*, *S. nigra* en *S. racemosa*. In de gehele wereld komen 22 soorten voor, dus ons land is redelijk vertegenwoordigd. Overigens komen er *Sambucus*-soorten voor op alle continenten, uitgezonderd Antarctica. Naast de al genoemde soorten *Sambucus nigra* en *S. racemosa* is er maar één andere soort op redelijke schaal in cultuur: *S. canadensis*.

Op enkele uitzonderingen na zijn alle vlieren struiken tot kleine bomen. De bladeren staan steeds tegenover elkaar en zijn oneven geveerd. De bloemen staan in brede schermen (officieel: gevorkte bijschermen) of pluimen. De afzonderlijke bloemen zijn lichtgeel, (crème)wit of roze. Ze worden gevolgd door besvruchten die rood of (blauw- of purper-) zwart zijn.

Uitzondering

Om maar meteen met de uitzondering te beginnen: *Sambucus ebulus*, de kruidvlier, is geen heester, maar een vaste plant. De plant verspreidt zich door wortelstokken, waaruit stevige, vaak onvertakte stelen omhoog groeien. Uiteindelijk kunnen grote oppervlakken worden bedekt door één enkele plant. De stelen worden 80 tot 125 cm hoog en de bladeren bestaan uit negen tot dertien heldergroene

deelblaadjes. Voordat de stengels in de herfst afsterven, kleuren ze bruinrood. Dit heeft de plant in Engeland de naam *danewort* opgeleverd. Volgens de volksoverlevering zou *S. ebulus* alleen groeien op plaatsen waar de Britten veldslagen tegen de Deense Vikingen (*Danes*) hebben geleverd. De (bruin)rode stengels verwijzen naar het op de slagvelden vergoten bloed. De bloemen staan in platte schermen en zijn wit tot iets roze getint. De vruchten zijn zwart. Van nature komt *S. ebulus* voor in Midden- en Zuid-Europa, Klein-Azië en Noord-Afrika. In Nederland komt *S. ebulus* alleen voor in het zuidelijke Maasgebied.

Op plaatsen waar woekeren geen probleem is, kan *S. ebulus* worden aangeplant, maar de plant is volstrekt ongeschikt voor toepassing in (gecultiveerde) tuinen.

Noord-Amerika

Als soort wordt de van origine Noord-Amerikaanse *Sambucus canadensis* niet vaak gekweekt. Vrijwel altijd is het de cultivar 'Maxima' die in cultuur is. Dit is een snelgroeiende struik, die gemakkelijk meer dan 3 m hoog kan worden. De plant vormt korte worteluitlopers, waardoor oudere exemplaren eruit kunnen zien als dichte bosschages. De bladeren bestaan gewoonlijk uit zeven lichtgroene deelblaadjes. De bloemschermen zijn

5 min. leestijd

opvallend groot en kunnen tot 25 cm in doorsnede worden. De afzonderlijke bloemen zijn crèmekleurig tot crèmewit. Ze worden gevolgd door purperzwarte bessen. Deze forse cultivar met imposante bloemschermen kan worden toegepast als achtergrond voor borders of in groenschermen.

Gewone vlier

Veruit de bekendste soort is de inheemse *Sambucus nigra*, de gewone vlier. Het is een van de meest voorkomende inheemse struiken, die op vrijwel iedere grondsoort in geheel Nederland groeit. De struik is dus algemeen langs bosranden, houtwallen, hagen etc. Het is een echte stikstofminner, die zelfs op boom-

Sambucus canadensis Maxima

SORTIMENT

stronken en in dakgoten groeit, zolang er maar voldoende organisch materiaal en stikstof aanwezig is. Meestal wordt de struik zo'n 3 m hoog, maar hij kan gemakkelijk uitgroeien tot een kleine boom van meer dan 5 m hoog. Als de grijze twijgen ouder worden, groeien ze uit tot diep gegroefde takken en stammen. De donkergroene bladeren bestaan uit vijf deelbladjes. Bij wrijven verspreidt het blad een typische, door sommigen als onaangenaam ervaren geur. De bloemen staan in brede schermen en zijn crèmewit. Ze worden gevolgd door glimmend zwarte bessen. Van de bloemen kan siroop worden gemaakt; ook wordt de bloesem in pannenkoeken gebruikt. Het vruchtensap is smakelijk en populair.

Cultivars

Er is een behoorlijk aantal cultivars met een hogere sierwaarde. Sommige hebben een afwijkende groeiwijze, andere hebben diep ingesneden bladeren en weer andere hebben gekleurd loof. Ook combinaties van deze eigenschappen komen regelmatig voor. Naast een aantal oude(re) cultivars zijn er de laatste decennia verschillende nieuwkomers verschenen, die zeer aan te bevelen zijn.

'Aurea' is een oude cultivar met egaal geel blad. Later in de zomer kleurt het geelgroen. Helaas is het blad van 'Aurea' zeer gevoelig voor zonnebrand, en als de plant op een beschaduwde plaats staat, is het blad beduidend groener. De bladeren van 'Pulverulenta' zijn wit gespikkeld en gevlekt, alsof ze met poedersuiker zijn besprenkeld. Zeker van (korte) afstand geeft deze struik de indruk licht groenwit te zijn, wat combinaties met vele andere kleuren mogelijk maakt. Ook het blad van 'Pulverulenta' is gevoelig voor zonnebrand, met name in het voorjaar. Een plekje in de lichte schaduw is aan te bevelen.

Er zijn ook cultivars met gekleurde bladranden. De jonge bladeren van 'Madonna' zijn breed crèmegeel gerand; later in de zomer kleuren deze randen crèmewit. Het is een verbetering van 'Aureomarginata', die meer last heeft van bladverbranding.

Bij de oude cultivar 'Albovariegata' zijn de bladranden steeds wit. Deze cultivar wordt nog weleens verward met 'Marginata'. Maar bij 'Marginata' zijn de bladranden aanvankelijk geel en kleuren ze later crèmewit. Een bijkomend voordeel van 'Marginata' is dat het een rijkbloe-

Sambucus ebulus, de kruidvlier, is geen heester, maar een vaste plant

Sambucus nigra 'Madonna'

ende plant is, waardoor je in de herfst ook nog eens kunt genieten van de vruchten. Verschillende cultivars hebben donker blad. De oude cultivar 'Guincho Purple' (synoniem: 'Purpurea') heeft bronspurper blad, dat later in de zomer donker purpergroen wordt. Deze cultivar is ruimschoots verbeterd door 'Gerda' (Black Beauty) en 'Thundercloud'. Laatstgenoemde is een forse groeier met breed spreidend opgaande takken. De bloemen zijn tweekleurig en variëren, soms zelfs in één bloemscherm, van crèmewit tot zachtroze. 'Gerda' (Black Beauty) heeft donkerder blad en groeit wat gedrongener dan 'Thundercloud'. Ook bij 'Gerda' zijn de bloemen zachtroze. Binnen de groep purperbladige cultivars zijn er ook cultivars met een afwijkende groeiwijze en met diep ingesneden bladeren. 'Eiffel 1' (Black Tower) heeft, zoals de handelsnaam al aangeeft, een smal opgaande groeiwijze. Vooral op jonge leeftijd is dit erg mooi. Oudere planten worden iets breder en hebben een smal vaasvor-

mige groeiwijze. 'Linearis' heeft dezelfde smal opgaande groeiwijze als 'Eiffel 1' (Black Tower), maar is groenbladig. Vaak zijn de bladeren iets gekruld, wat de plant een wat warrige uitstraling kan geven.

'Eva' (Black Lace) en 'Hyfjolais' (Cherry Lace) hebben beide diep ingesneden deelblaadjes. 'Eva' (Black Lace) is vrijwel gelijk aan 'Gerda' (Black Beauty), maar dan met diep ingesneden deelblaadjes. De plant heeft hierdoor een mooie, ietwat delicate uitstraling. De nieuwe cultivar 'Hyfjolais' (Cherry Lace) heeft iets lichter blad, met een meer donker purperrode glans. Beide cultivars hebben een breed spreidend opgaande groeiwijze en bloeien lichtroze. Zoals 'Linearis' de oorspronkelijke groenblijvende cultivar is met een slank opgaande groei, zo is 'Laciniata' de groenbladige cultivar met diep ingesneden deelblaadjes. De bloei van 'Laciniata' is crèmewit.

Alle donkerbladige cultivars zijn goed te combineren met wit of roze bloeiende (vaste) planten.

Pluimen

In tegenstelling tot de andere hier genoemde soorten staan de bloemen van *Sambucus racemosa* niet in schermen, maar in pluimen. Het Latijnse *racemosa* betekent 'tros' en de Nederlandse naam is trosvlier, maar de bloeiwijze bestaat toch echt uit pluimen, wat feitelijk vertakte trossen zijn. *S. racemosa* is een opgaand groeiende struik, die ongeveer 3 m hoog wordt of iets hoger. De donkergroene bladeren bestaan uit vijf deelblaadjes. De pluimvormige bloeiwijze vormt het belangrijkste onderscheid met de andere hier genoemde soorten. De afzonderlijke bloemen zijn lichtgeel tot crèmekleurig. Ze worden gevolgd door rode bessen. Hoewel het sap en vruchtvlees van de bessen van *S. racemosa* eetbaar zijn, zijn de zaden zelf giftig. Net als *S. nigra* kan *S. racemosa* worden gebruikt in groenschermen, als wegbeplanting of in natuurlijke beplanting. De verschillende cultivars zijn beduidend geschikter als tuin- of parkheesters.

Geelbladig

Opvallend genoeg zijn alle drie (min of meer) algemeen gekweekte cultivars van *S. racemosa* geelbladig en hebben ze alle drie diep ingesneden deelblaadjes. De oudste en bekendste

Sambucus 'SMNSRD4' (LEMONY LACE)

is 'Plumosa Aurea'. Bij uitlopen is het blad bronskleurig, waarna het al snel diepgeel kleurt. De bladranden zijn diep gezaagd. De bloemen zijn lichtgeel en vallen niet erg op tegen de achtergrond van het gele blad. Helaas is 'Plumosa Aurea' gevoelig voor bladverbranding. 'Sutherland Gold' is de verbetering van

'Plumosa Aurea'. De bladeren zijn iets minder heldergeel, maar de plant is veel minder gevoelig voor bladverbranding. Een nieuwe cultivar is 'Walfinb' (Welsh Gold). Het uitlopende blad hiervan is diep bruinbrons, waarna het helder groengeel kleurt. De bloemen zijn crèmekleurig. De combinatie van donker gekleurd jong blad,

Sambucus nigra 'Eiffel 1' (BLACK TOWER)

Sambucus racemosa 'Walfinb' (WELSH GOLD)

volwassen blad en lichter gekleurde bloemen is erg mooi. De bladranden van zowel 'Sutherland Gold' als 'Walfinb' (Welsh Gold) zijn dieper ingesnedden dan bij 'Plumosa Aurea'.

Niet behorend tot *S. racemosa*, maar van hybride origine is 'SMNSRD4' (Lemony Lace). Ook deze Amerikaanse cultivar heeft donker bronskleurig uitlopend blad, dat vervolgens helder groengeel kleurt. De zeer diep ingesnedden deelblaadjes geven de plant een mooie fijne structuur, die door de zachte kleur wordt versterkt. Al deze cultivars hebben een breed spreidend opgaande groeiwijze en zijn goed te combineren met een keur aan andere heesters en vaste planten.

Niet saai

Op het eerste gezicht lijkt *Sambucus* een saai geslacht, alleen geschikt als vulheester of in groenstroken, maar er zijn inmiddels veel mooie en goede cultivars. Reden genoeg om een *Sambucus* te kiezen, als alternatief voor een bloemheester of gewoon omdat een blikvanger gewenst is.

Scan, lees & deel!